

Буябес

1

22 липня 1993

Мамин прах я розвіяла в Нью-Йорку вночі четвертого липня. І досі пам'ятаю, як пахнула гавань, як теплий вітер обвіював розпечене сонячними променями каміння, як у повітрі линули такі знайомі пахощі солених кренделіків, смажених пампухів, сміття і диму, а також гарячий, гострий, тривожний запах феєрверків, що вибухали в небі.

По тому я покінчила з Нью-Йорком. То було маминою мрією — не моєю. Витративши останні долари на дешевий рейс до Марселя, уже за три дні я стояла на зовсім іншій набережній і споглядала Середземне море. Тут також панувала спека, але дмухав легенький вітерець, а від води віяло свіжістю і сіллю. Усе, що я тепер мала, було на мені й зі мною: вбрання і полотняна дорожня торба, де лежали документи, гаманець, змінний одяг, мамина обручка та маленький гігієнічний набір, що його видавали в літаку пасажирам економкласу. А ще обшарпаний кишеньковий атлас Франції і материні карти Таро в сандаловій скриньці. Я мала щонайбільше п'ятсот франків, була сама як перст і не знала, куди податися. У паспорті я була записана як Сильвіана Роша. Час змінити антураж.

Ми з мамою завжди воліли мешкати в містах. Так простіше зникнути, казала вона. Залишитися непомітними. Розчинитися в натовпі. Я жодного разу не спитала в неї, чому вона так прагне забуття. Проте міста безликі, це юрба, усюди сновигають люди. Міста — немов кишенька, з якої береш усе, що є: тут дешеві готелі, звідки можна втекти,

не заплативши, дешева їжа, вживане вбрання, і ніхто не ставить зайвих запитань. Самотня дитина не привертає до себе жодної уваги, хіба що явно потерпає від якогось лиха. А я була дитиною спритною: знала, куди варто йти по здобич; як знайти безкоштовні харчі на ринку; як заробити на найнеобхідніше. Але нині я вперше залишилася зовсім сама. Мати померла, а з нею разом зникли і її страхи: мешкати задовго в одному місці, пустити коріння, опинитися вічна-віч із тінню. Тобто з Чорним чоловіком, що буцім нас переслідував. Усе пішло за вітром, розвіялося над Гудзоном у День незалежності¹. Тепер я вільна.

Та вільною все одно не почувалася. Інколи повна свобода тебе паралізує. Так багато варіантів. У котрі з дверей зайти? Та як уже зважишся на будь-що, то решта можливостей залишаються позаду. Ненабутий досвід, незнайдені друзі, непрожиті хвилини, непройдені шляхи. Мати завжди вирішувала одноосібно, куди ми з нею поїдемо. Було чимало задумів, але згодом виявлялося, що часу обмаль, щоб їх утілити в життя. Аж ось тепер мені двадцять один рік, і все, що у мене є — свобода вибирати. Здавалося, я — непотріб, що його ганяє всюди вітер.

Авжеж, вітер. Я добре його відчуваю. Як і ми, він завжди готовий змінити своє ім'я: трамонтана, санта-ана, сирокко, левант, австер, містраль. Він наче тягне мене за собою — до Італії, а може, до Іспанії; до узбережжя Монпельє чи то всередину країни — в Тулузу, Арманьяк.

«Куди ж ти вирушиш, В'яно², куди? Бордо, Монпельє чи Ніцца? А може, Рим, Венеція, Мілан? Лондон, Порту, Страсбург чи Берлін? Лише не туди, де ми бували раніше. Не до Парижа. Туди — нізащо».

¹ У США День незалежності відзначають 4 липня. — *Прим. ред.*

² Скорочено від «Сильвіана». — *Тут і далі прим. пер., якщо не зазначено інакше.*

Розгортаю атлас навмання. Деколи так чинила мама — просто щоб углядіти будь-які збіги. На сторінках переді мною — відтинок річки Баїз. Невеличке скупчення бастид¹, що її обліпили, наче листя — виноградну лозу. Я мало що знаю про цю частину Франції, але однаково до неї повернулася, бодай і мимохіть.

Одна з бастид має жіноче ім'я. Віана. Милозвучно. Схоже на моє ім'я, хоча й не зовсім — подібне до паростка, що пнеться зі стовбура вгору. Ймовірно, це і є вказівка на майбутнє. Місце, де я повинна все переосмислити. Певно, воно непогане, щоб оселитися, принаймні поки не знайду щось краще. Гарзд, поїду, мабуть, у Віану і там знайду нову себе.

А тепер маю поміркувати над тим, де можна переночувати, поїсти з дороги і взагалі — як затвердитися в цьому місті, де я наразі всім чужа. І щось іще мене муляє. Щось усередині. Не журба, адже вона — не порожнеча. Навпаки, журба — тягар усіляких споминів: як ми робили все разом, а нині треба справлятися самій. І я усвідомлюю, що навіть цієї миті спогади поволі тануть — так потроху стираються малюнки крейдою на стіні. І незабаром — звісно, не сьогодні, а, мабуть, наступного вже тижня, місяця чи року — я забуду, якими були риси її обличчя та колір очей.

Роздивляюся себе у дзеркалі й не знаходжу і сліду матері. Лише відбитки довгочасного перебування разом — те, що закарбовано на тілі. Засмага під тим самим сонцем, ті самі мімічні зморшки навколо очей — від сміху. А ми часто з мамою сміялися разом. Напевно, тіло лишило це на спогад.

Так, у мене всередині зосталося місце, що ніби чекає, як я його заповню. Жива надія попри смерть: відлуння голосів і сміх. Якби я була тепер сама, розклала б карти й дізналася, що означає це відчуття. «Карти знають більше за тебе, В'яно. Тож уважно слухай, що вони до тебе

¹ Укріплені селища, що зводили на півдні середньовічної Франції.

промовляють». І ось тепер, коли я стою опівдні біля крачка води у гавані, де пахне дизелем, смаженою рибою і сіллю, на думку спадає, що відповідь міститься десь тут — лише схопи — у тремтливому повітрі.

Зводжу погляд і бачу літнє небо. Воно синє, мов плащ Діви Марії, і тільки подвійний слід літака порушує цей бездоганний колір. Його форма скидається на малюнок руни, що розгалужується в блакиті неба. І неначе вказує на пагорб, що височіє над старим міським кварталом. А нагорі бовваніє квадратна вежа, схожа на бастіон із золотою короною — це сонячне світло посилає звідти свої сигнали. Базилика? У таких містах усе позолочене слугує ознакою наявності поблизу церкви. Про Марсель я знаю мало — дарма що невдовзі ми з ним як слід заприятелюємо — а тому, не маючи кращого дороговказу, повертаюся обличчям до золотавого відблиску на літньому небі і, минаючи вузькі вулички та піднімаючись нерівними кам'яними сходишками, яких тут так багато, простую в бік Нотр-Дам-де-ла-Гард (назву дізнаюся незабаром), що її місцеві охрестили *Bonne Mère*, себто Добра Мати.

Насилу долаю довгий-довгий шлях нагору. Туди ведуть, мабуть, із тисяча сходинок, пов'язуючи між собою численні мощені вулички. Бруківка гарячує. Я це добре відчуваю крізь тонкі підошви тufель. Ноги так болять, що я готова розплакатися. Але таке бажання останніми днями охоплює мене доволі часто. Либонь, так і має бути. Я лиш на перших місяцях вагітності, проте вже відчуваю її. Дещо таки змінилося. Ні, нудоти ще немає, але всередині щось уже росте, як хмара, що тільки-но з'явилася на небосхилі. На душі тривожно — попереду чимало клопотів. І не лише тому, що я сама-одна чи надто молода — дитина негайно прикує мене до місця. І змусить пустити коріння. А я цього не навчена. Мати мені ніколи не прищеплювала цієї звички. Ми з нею були створіннями етеру, що живляться світлом і дощовою водою. Навіть сама гадка про відпові-

дальність, про власне майно чи просто про нове вбрання становила загрозу. Бо могла перетворитися у звичку.

«Речі — це тягар, — напучувала мати. — З ними впдаєш у марносластво. Починаєш вважати, що клаптик землі під ногами належить лише тобі, а треба натомість пам'ятати: усі ми в цьому світі — всього-на-всього комахи, що легковажно витанцювують над кратером вулкана».

Мати часто щось таке казала, понадто в останній рік життя, коли рак узяв над нею гору. Ми шукали для неї ліки на чорному ринку в Нью-Йорку — потужний наркотик, що притупляв біль, але через нього вона стала розсіяною і непередбачуваною.

«Ну навіщо я тебе народила? — казала вона. — І чому я думала, що ти зможеш мене врятувати?»

Звісно, тоді вона була вже трохи не при тямі. Але я і змалечку звикла бачити, як різко може змінюватися її настрій. Траплялися як добрі дні, коли вона реготала й тишилася з будь-якої дрібнички, так і дні недобрі, коли її дедалі більше лякали тіні. Та згодом я все збагнула. Чорний чоловік утілював для неї прийдешнє і минуле водночас. Тому вона ніде й не затримувалася довше як на тиждень. А щоб я ні до чого не прив'язувалася, мати викидала мої іграшки: слоненя, старенького бурого ведмеда і Мольфету, милу мою Мольфету...

«Як почнеш чимось дорожити, — казала вона, — він негайно відчує. Тож утекти від нього можна лише тоді, коли ти ні від чого не залежиш і нікому не довіряєш».

Мені не раз спадало на гадку: а чи не означає це, що й мене вона одного дня залишить. Зрештою, я мало того не бажала часом. І досі із соромом згадую, що тоді хотіла, аби вона поїхала кудись без мене. Невдовзі я також стану матір'ю, і мені цікаво, чи моя дитина теж снуватиме такі думки, прагнучи відірватися від мене? Адже знаю наперед, що вона стане для мене центром всесвіту. Я вже відчуваю це, дарма що вона тепер — лише серцебиття.

Я також знаю, що їй буде потрібний простір, де вона зростатиме від мене окремо.

«Це ж діти, В'яно, — не раз казала мати. — Вони ростуть і віддаляються від тебе. Твоє завдання їх любити. А їхнє — тікати. Та не тримай їх — весь світ не цього очікує від тебе».

Так мати напучувала мене, коли я сумувала за Мольфетою. Брудно-рожевий кролик зі стрічкою навколо шиї був останньою і улюбленою іграшкою мого дитинства. Та навіть утративши Мольфету, я далі кликала її у темряві кімнат тих численних мотелів, де ми зупинялися. Я завжди чистила її в раковинах придорожніх кав'ярень, і вона ввібрала в себе запахи всього, що слугувало домівкою у наших потаємних мандрах. Коли ж мені виповнилося вісім, мати лишила її на лавці залізничного вокзалу в Сиракузах — так вона мене вчила ні до чого не прив'язуватися. Тому що «мандрувати з порожніми руками завжди легше».

«Ще не знаю, як тебе звати, — звертаюся до майбутньої дитини. — Але вже знаю, що надійде час, і ти підеш від мене. З порожніми руками».

Намагаючись прогнати докучливі думки, клацаю пальцями і примовляю: «Цить, цить, пішли від мене геть!» Але сум не полишає. Він буде зі мною повсякчас. Такою є ціна нашої любові. Навдивовижу доросла думка для дівчинки, що збирала рецепти й цупила меню в ресторанах, мріючи про страви, які ніколи не скуштує в місцях, котрі ніколи не відвідає. Але інколи потай я поверталася в дешеві кав'ярні, звідки мама тікала не заплативши, аби тихенько лишити готівку на столику для офіціантки, щоб ту не сварили за нестачу грошей. Цікаво, скільки всього засвоєного від матері дрімає в моїй підсвідомості й просочилося до плода? І скільки мама заборгувала світові, щоб я могла те відшкодувати і мати право бути щасливою?

«Обіцяю не забирати твою Мольфету, — подумки промовляю до дитини всередині мене. — Вона завжди буде

з тобою. І ми з тобою не подорожуватимемо з порожніми руками. Ми матимемо так багато вантажу, що вітер нас не зрушить, а пролетить над головами повз, до пагорбів».

Але мамин голос уперто лунає в моїй голові: «Немає дару без втрати. Світ прагне рівноваги. Будь обережна з мріями, В'яно. Вважай на те, що обіцяєш. Бери від світу все, що можеш, і тікай щодуху, поки він не дізнався про пропажу. Пам'ятай про це — тоді не пропадеш. І Чорний чоловік ніколи тебе не знайде».

Сонце нещадно пече. Аж боляче очам. Але, вдивляючись у пагорб, бачу, що блиск золота на верхівці башти, — це статуя Діви Марії, яка тримає маленького Ісуса на руках. Я не дуже знаюся на церквах. Маю причини туди не ходити. Але будівля — базиліка — чимось мене до себе вабить. Може, через довгу прохолодну смугу тіні, що падає від неї. Або тому що кожен її камінець просякнутий історією. А може, тому що мати, яка так гордо височіє над містом, щільно притискає своє дитя, щоб вітер не вихопив його у неї.

Bonne Mère. У Марселі це водночас молитва, присяга, клятьба і благання. Добра Мати присутня тут для нас усіх і є частиною життя. Вона дарує місту-сироті надію й нагадує про материнську ніжність.

«Як бути доброю матір'ю, *taman?*¹» Адже я не знаю. Мене ніхто не захищав від вітру. Навпаки, ти вчила мене осідлати шторм, ковзаючи по воді, мов камінь. Як забаришся, то потонеш. Хочеш жити — не зупиняйся ні на мить. І я знаю, що б вона тепер сказала: «Не тримайся за дитину. Це камінь у тебе на шиї. І борг, що маєш повертати. Краще віддай її назад у світ. Інакше дитина змінить тебе безповоротно. Ти й не завважиш, як тебе затягне під воду».

«Запізно, *taman*». То вже моя дитина. Я просто не можу її віддати. Знаю, буде важко. Таке дається непросто.

¹ 1 Матінко, матусю (фр.).